

1-казус

15 ёшли У. Велосипеда кетаётиб, йўлни кесиб ўтаётган В.нинг бошидан мўйнали телпагини юлиб олиб қочди. Буни мотоциклда кетаётган Ф. Кўриб қолиб униушламоқчи бўлди. У.га етиб онгл иравишда мотоцикл билан уриб юборди ва ўртача оғирликда танжароҳати етказди. Терговчи Ф.нинг ҳаракатини ЖКнинг 105-моддаси 1-қисмини, яъни қасддан ўртача оғирликдаги шикаст етказиш деб квалификация қилди. Ҳимоячи эса, Ф.га нисбатан ЖКнинг 39-моддасини қўллаб, жиноий жавобгар бўлмаслиги лозимлигини таъкидлади.

Терговчи ва ҳимоячининг ҳаракатларига баҳо беринг. Ижтимоийҳавfli қилмиш содир этган шахсни ушлаш вақтида зараретказишнинг шартларини таҳлил қилинг. Фикрингизни асослаб беринг.

Ushbu kazusdagi vaziyatni huquqiy tahlil qilish uchun vaziyatdagi muammolarni aniqlashtirib olishimiz lozim bo`ladi:

1. Ushbu holatda F. ning harakatlarida Jinoyat kodeksining 105-moddasining 1-qismidagi qasddan badanga o`rtacha og`irlikdagi shikast yetkazish jinoyati mavjudmi?
2. Ushbu kazusda 15 yoshli U. tomonidan jinoyatning o`zgalar mulkini talon-toroj qilish jinoyatining mavjud yoki mavjud emasligi.
3. Ushbu jinoyatda Jinoyat kodeksi 39-moddasidagi ijtimoiy havfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlash vaqtida zarar yetkazish holati qonuniymi?
4. Jinoyatchining uni ushlash chog`ida F. ismli shaxs tomonidan ijtimoiy havfli qilmish sodir etgan U. ismli shaxsni ushlash vaqtida zarar yetkazishning zaruriy shartlari buzilmaganmi?

1. Bizga berilgan kazusga huquqiy baho berishni jinoyatning tarkibiy elementlarini aniqlab olishdan boshlaymiz. Bu kazusimizda, jinoyatning obyekti shaxsning yani U. ning sog`ligi hisoblanadi. Obyektiv tomoni esa hayot yoki sog`lik uchun xavfli bo`lgan usulda mototskilchi F. tomonidan U.ning sog`lig`iga zarar yetkazuvchi harakatni amalga oshirganligi hisoblanadi. Jinoyatning subyekti esa talonchilik jinoyatini sodir etib qochib ketayotgan U. ni ushlash jarayonida unga tan jarohati yetkazgan F. ismli shaxs. Subyektiv tomoni esa shaxsning sodir etgan ijtimoiy xavfli qilmishi va uning jinoyat oqibatiga bo`lgan ruhiy munosabati uni qasddan yoki ehtiyotsizlikdan sodir etishi yoki ayb, maqsad, niyati. Jinoyat subyektining asosiy va fakultativ belgilari: ayb, motiv, maqsadidir. Yuqoridagilarni inobatga olib ushbu kazusimizda jinoyatning barcha tarkibiy elementlari borligi sababli holatni jinoyat deb hisoblashimiz mumkin bo`ladi.

2. Bizning kazusda 15 yoshli U. velosipedda ketyotib, yo`lni kesib o`tayotgan V. ning boshidan mo`ynali telpagini yulib olib qochdi. Ushbu holatda 15 yoshli U. ismli shaxs jinoyat kodeksining 166-moddasida nazarda tutilgan jinoyat

talonchilik jinoyatini ya'ni o'zganing mulkini ochiqdan-ochiq talon-toroj qilish bilan bog'liq jinoyatni sodir etgan deb hisoblashimiz mumkin. Chunki talonchilikning ijtimoiy xavfliligi shundan iboratki, bunda jinoyatchining mulkka tajovuzi ochiq va jamiyatda o'rnatilgan ahloq qoidalarini mensimaslik bilan amalga oshiriladi. Shu bilan aybdor o'zining hatti harakatlari jazosiz qolishiga ishongan holda amalga oshiradi. Talonchilik jinoyatning obekti o'zganing mulkka bo'lgan huquqiy munosabati hioblanadi. Ushbu kazusda V. ismli shaxsning mo'ynali telpagi jinoyat obyekti hisoblanadi. Obyektiv tomoni U. ismli shaxs tomonidan o'zganing mulkini oshkora talon-taroj qilish harakati sodir etilganligidir. Ushbu kazusda jinoyatning subyekti jinoyatni sodir etgan U. ismli shaxs. Talonchilik jinoyatining subyekti 14 yosh deb belgilangan. Ushbu jinoyatni sodir etgan 15 yoshli U. ismli shaxs jinoyatning subekti hisoblanadi. Subyektiv tomondan talonchilik to'g'ri qasd va g'arazli motivlar bilan sodir etiladi. Yuqoridagi vaziyatni tahlil qilib 15 yoshli U. ismli shaxsni jinoyat kodeksining 166- moddasida nazarda tutilgan ijtimoiy havfli qilmishni sodir etgan shaxs deb hisoblashimiz maqsadga muvofiq bo'ladi.

3. Ushbu jinoyatda 39-moddadagi ijtimoiy havfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlash vaqtida zarar yetkazish holati qonuniymi?

Ushbu jinoyatda F. ismli shaxsning himoyachisi F.ga nisbatan jinoyat kodeksining 39-moddasini qo'llab, jinoiy javobgar bo'lmasligi kerakligini talab qildi. Ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsni hokimiyat organlariga topshirish maqsadida ushlash vaqtida unga zarar etkazish, agar uni ushlash uchun zarur bo'lgan choralarning chegarasidan chetga chiqilmagan bo'lsa, jinoyat deb topilmaydi. Ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlash odil sudlovning amalga oshirilishini ta'minlash, shaxsning jinoiy faoliyat bilan shug'ullanishiga barham berish uning qochib ketishi, dallilarni yashirishi yoki yo'q qilib yuborilishining oldini olish maqsadida amalga oshiriladi.

Ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlash usuli yoki vositalardan

foydalanish shakli va darajasi - aniq hollarda ijtimoiy xavflilik darajasi, shaxsning ijtimoiy xavfliligi, hamda ushlashdagi vaziyat va shart – sharoitlar bilan bog‘liq holda amalga oshiriladi.

Zarar yetkazish ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlashning eng so‘nggi imkoni, majburiy chora bo‘lishish kerak.

Ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlashga qaratilgan chora-tadbirlar qilmish va shaxsning ijtimoiy xavflilik darajasiga mos kelishi kerak. Aybdor va ushlagan shaxsning harakatlarida tenglik bo‘lmagan bo‘lsa, ushlash choralari chegarasidan chetga chiqish holati mavjud bo‘ladi. Bu kazusimizda talonchilik jinoyatini sodir etgan shaxsning yoshi 15 yosh va u voyaga yetmagan hisoblanadi. Uni ushlash chog‘ida unga nisbatan yetkazilgan zarar ijtimoiy xavflilik darajasi, shaxsning ijtimoiy xavfliligi, hamda ushlashdagi vaziyat va shart – sharoitlar bilan bog‘liq holda amalga oshirilmagan deb hisoblashimiz mumkin.

4. Jinoyatchining uni ushlash chog‘ida F. ismli shaxs tomonidan ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan U. ismli shaxsni ushlash vaqtida zarar yetkazishning zaruriy shartlari buzilmaganmi ?

Jinoyat kodeksining 39-moddasi 1-qismiga ko‘ra ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsni hokimiyat organlariga topshirish maqsadida ushlash vaqtida unga zarar yetkazish, agar uni ushlash uchun zarur bo‘lgan choralarning chegarasidan chetga chiqmagan bo‘lsa, jinoyat deb topilmaydi lekin kazusdagi holatda motosikldagi F. ismli shaxs, jinoyat kodeksining 166-moddasi 1- qismidagi talonchilik jinoyatini sodir etib qochib ketayotgan U. Ismli shaxsni ushlash uchun zarur bo‘lgan choralari chegarasida chetga chiqqan deyishimiz mumkin.

Chunki jinoyat kodeksining 39-moddasi 2-qismiga ko‘ra ushlash vositalari va usullariga, qilmishning hamda uni sodir etgan shaxsning ijtimoiy xavflilik darajasiga, shuningdek ushlash sharoitiga butunlay mos kelmaydigan, ushlash zarurati taqazo etmagan holda ushlanayotgan shaxsga qasddan zarar etkazish ushlash choralari chegarasidan chetga chiqish deb topiladi. Shuningdek jinoyat sodir etgan 15 yoshli U. Ismli shaxsning voyaga yetmaganligini va jismoniy

holatini ham inobatga olishimiz, uning sog'lig'iga yetkazilgan zarar u sodir etgan ijtimoiy havli qilmishga mutanosib emas deb olishimiz mumkin. Jinoyat kodeksining 21-moddasiga ko'ra ushbu kodeks moddasida jinoyat tamom bo'lgan vaqti ijtimoiy xavfli oqibat yuz bergan vaqt deb topilgan qilmishlar to'g'ri yoki egri qasddan sodir etilgan bo'ladi.

Agar shaxs o'z qilmishining ijtimoiy xavfli xususiyatini anglagan, uning ijtimoiy xavfli oqibatlariga ko'zi yetgan va ularning yuz berishini istagan bo'lsa, bunday jinoyat to'g'ri qasddan sodir etilgan deb topiladi.

Agar shaxs o'z qilmishining ijtimoiy xavfli xususiyatini anglagan, uning ijtimoiy xavfli oqibatlariga ko'zi yetgan va ularning yuzberishiga ongli ravishda yo'l qo'ygan bo'lsa, bunday jinoyat egri qasddan sodir etilgan deb topiladi. Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki F. ismli shaxs U.ismli shaxsni mototsiklda urib yuborishidan oldin o'zining bu harakatlarining bunday oqibat keltirib chiqarishini istamagan bo'lsada bilgan, ongli ravishda yo'l qo'ygan. Bundan ko'rinib turibdiki F. ismli shaxs o'z ijtimoiy havfli qilmishini egri qasd shaklida sodir etgan deyishimiz mumkin.

Xulosa. Ushbu kazusda tergovchi F ning harakatlarini Jinoyat kodeksining 105-moddasi 1-qismi, ya'ni qasddan o'rtacha og'ir shikast yetkazish deb kvalifikatsiya qilganligini to'g'ri deb hisoblashimiz mumkin. Chunki F. Ismli shaxs 15 yoshli ijtimoiy xavfli qilmish sodir qilgan U. ismli shaxsni ushlash chog'ida Jinoyat kodeksining 39-moddasida nazarda tutilgan ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlash chog'ida unga zarar yetkazishning zaruriy shartlarini buzgan holda amalga oshirgan deb hisoblashimiz mumkin. Jinoyat kodeksining 39-modda 3- qismiga ko'ra ijtimoiy xavfli qilmishni sodir etgan shaxsni ushlash vaqtida unga yetkazilgan zararining qonuniyligini baholashda, qilmishni sodir etgan shaxsning ushlanishidan qochish maqsadida qilgan harakatlari, ushlovchining kuchi va imkoniyatlari, ruhiy holati va ushlash bilan bog'liq bo'lgan boshqa imkoniyatlar hisobga olinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi "Adolat" Huquqiy axborot markazi 2018 yil.
2. Rustambaev M.H. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksiga sharhlar (Maxsus qism). (O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, birinchi darajali adliya maslahatchisi B.M Mustafоеvning umumiy tahriri ostda).
3. Rustambaev M.H. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat huquqi kursi. Umumiy qism. I tom: Jinoyat to'g'risida ta'limot. – T.: Ilm ziyo.

Internet veb-saytlar:

- 1) <http://www.lex.uz>
- 2) <http://www.norma.uz>
- 3) <http://www.gov.uz>